

UDVARHELYI HIRADÓ

UDVARHELYMEGYE FÜGGETLEN POLITIKAI LAPJA.

Az „Udvarhelymegyei Jegyzői-Egylet” hivatalos közlönye.
Előfizetési árak:
egész évre 8 kor. fél évre 4 kor. negyed évre 2 korona.
Egy szám ára 16 fl. — Tanítóknak egész évre 6 korona

Felolós szerkesztő: **Becsek Aladár.**

Hirdetések a legolcsóbban számítanak. Nyilttér sora
50 fillér. Megjelen hetenként egyszer, 6-8 oldalon vasárnap
A hirdetés és nyilttér díja előre fizetendő.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Becsek D. Fia könyvnyomda

Az ország megszállása.

Székelyudvarhely, jan. 28.

Elmondhatja az ország az egyszeri cigánnyal, kit hétfőn reggel akasztani vittek, hogy ez a hét rosszal kezdődött. Mert annyi bizonyos, hogy a parlamentben történtek egy cseppet sem hatottak bátorítólag ide könn a jó vidéken a nagy közönségre; sőt. A fejvesztettségnek, a tehetetlen dühnek, bár kétségtelen spontán megnyilatkozása volt az a kavargás, mely a házat betöltötte, de végeredményben arra szolgált alkalmul, hogy Khuen úr és társai bevonuljanak az ország házába, miközben a testvérharcz tragikomikus voltában úgy ók, mint küldöik gyönyörködjenek.

Megkaptuk tehát azt az új kormányt, a melynek pártja a parlamentben, gyökere az országban nincsen. Az egyetlen, amit magával hoz: a régi kabinet felmentése. Ezzel a koalíció vagy kooperáció utolsó vékony szála is szétszakadoznak

Hogy maga az új kormány mit akar, azt megtudjuk programjának sorai közül. Kezébe akarja kaparítani a hivatalos hatalmat, az ország közigazgatási szervezetét, és ennek, valamint a mindenféle gyanus forrásokból összegyűjtött pénznek segítségével le akarja törni a nemzeti akaratot.

Ez szándéknak nagyon szép, de vállalkozásnak nagyon is ostoba. Annyira még nem vagyunk Magyarországon, hogy a bécsi udvar ide küldje pár cselédjét és az szőröstől-bőröstől megegye ezt az egész országot. Azaz, rosszul

mondottuk: már nem vagyunk ennyire. Az utolsó öt-hat esztendőben történtek némely dolgok ebben az országban, amelynek jelentéséről és jelentőségéről Khuen-Héderváry urnak és társainak — de még, úgy látszik, küldöinek is — halvány sejtelmük sincs.

Ők arra is alapítják a számításait, hogy az ország kiábrándult a koalíciós uralomból, mert ime bebizonyult, hogy a koalíció sem volt képes semmit sem elérni. Hogy az ország a koalícióból kiábrándult, az kétségtelen. De azt is tisztán látja az ország, hogy a koalíció azért nem volt képes semmit sem elérni, mert hatalmi célzatu fondorlatok megbénították az egész koalíció tetterejét.

A nemzet ma egységes irányt akar látni és teremteni a nemzeti léteért és jövőjeért folytatott harcban az eddigi koalíciós bonyodalom és összevisszaság helyett. Egységes irányt, amelyben a célok teljes határozottsággal és tisztasággal vannak kitűzve és az arra vezető eszközök megválogatva. Erős és egységes tábort akar, amely rendületlenül, meghátrálást nem ismerve és a végső győzelemig lankadatlanul kitarva küzd a nemzet jogaiért és céljaiért.

A hatvanhetedik kiegyezésben is megvan írva, hogy Magyarország semmi más országnak alája nem vetett független ország. És csakugyan annak is látszott, a míg harmincz éven át az ugynevezett szabadelvű párt kormányozta. A mint azonban a nemzeti törekvések pártjai jutottak hatalomra, ez az illúzió, ez a látszat szétfoszlott. Mert csak természetes evolúció

volna a nemzet és királya közt a harc, ha csak a nemzet és királya állnának egymással szemben. Egy nemzeti király egy királyi nemzettel. Akkor akár a király győz, akár a nemzet: mindenképp Magyarország függetlensége, hatalma és dicsősége lenne a győztes. De mi nem a saját királyunkkal állunk szemben, hanem az osztrák császárral, Ausztriával magával, sőt maga a magyar király is szemben áll ezekkel a tényezőkkel.

Mert hiszen magunk alkottuk törvényt az Ausztriával való közös viszonyokról s természetes és törvényes dolog, hogy ezeket közösen intézzük, róluk Ausztriával tanácskozunk, megegyezünk, egyszer haszonnal, egyszer kárvalással.

De gazdasági kérdéseink nem közösügyek. A választási törvény kérdése nem közös ügy. És annyi más kérdéshez a törvény nem ad beleszólást. Ausztriának. És nem állandó-e a beavatkozása ezekre? Nem onnan intézik-e, nem onnan diktálják-e valamennyit? Világos lett, hogy mikor egész Magyarország kivétel nélkül komolyan vette a hatvanhetedik kiegyezést és követelte abbéli jogait, — lehullott az illúziók leple és kiderült, hogy Bécs nem vette komolyan ezt a kiegyezést és mindent megmozdított, hogy abból a képzelődésből, mintha Deák műve törvény és szent volna mindenkinek, nemcsak a magyar nemzetnek, a nemzetet letörje.

A királlyal kibékülni nekünk annyi volt, mint a független magyar nemzetet föltámasztani. Illúzió melytől bucsuzni kell. Mert a király

Székely nyelvészet.

— Irtá *Fület Sz. Lajos.* —

17. *Büszke, mint a Kapcza Marczí lova.*

Az én tanulóveimben Gerébnek volt sokat emlegetett két szamara. A mi öregeink is emlegették a Kapcza Marczí lovát, mely — azt hiszem — elcsigázott, lekonyult fejű, czammogó állat lehetett. Innen mondogatták tehát gnyos czélzatosággal: büszke, mint a Kapcza Marczí lova . . .

18. *Ugy talál (éppen elég) mint a bodosi lakodalomban az étel.*

Ezt akkor mondják, mikor valamiből éppen annyi van, hogy se nem sok, se nem kevés.

Eredetét onnan veszi, hogy a bodosiak, kevés és terméketlen földjük miatt, szegényesen élnek. Még — a székelyek között divatos — pazarfényű lakodalmakkor is csak annyit főznek, hogy éppen elég legyen és felesleges ne maradjon.

19. *Olyan, mint a hévizi ember, a korszól is megjőd.*

Egykor vérengző medve pusztított Héviz környékén. Remegésben tartotta az egész vidéket. Ebben az időben a hévizi ember megindult a szénahányó villájára akasztott korszóval, mely azonban elkezdett bugyborékolni. Az ember ezt medvemorgásnak gondolván, futni kezdett. Futás közben a korszó még inkább bugyborékolott s így eszeveszettebben szaladott, míg végre kimerülve összerogyott.

20. *Csak olyan menedék, mint a kedei templom.*

Egyszer a vadászok által szorongatott nyulacska bekerült Kedébe, ahol istentisztelet lévén, a nyitott ajton keresztül a templomban keresett menedéket.

De vesztere történt, mert a hivek ajtót zártak és elfogták a szegény állatot. Innen mondják, hogy csak olyan menedék, mint a kedei templom . . .

21. *Gondos, mint a gagyi pap.*

Szép nyári reggelen a tiszteletes ur korán reggel tartotta Gagyban az istentiszteletet, mert hivi siettek ki a mezei munkához. A nyitott templomajtó előtt éppen akkor hajtották ki a diszuócsordát, amikor a tiszteletes ur mély imádkozásba volt merülve. Ámde az ájtatos könyörgést félbeszakítván, kikiáltott a szomszédasszonyhoz, hogy az ő malaczeit is hajtsa ki.

Ezt a két utóbbi közmondás fejtegetését O bán Baláza után irtam ide. rá akarván mutatni, hogyha ő sem jegyezte volna fel, lehet, hogy se Kedében, se Gagyban nem tudnának erről a két eredeti és jóízű székely közmondásról.

Már Apor *Metamorphosis Transsylvaniae* című könyvében annakidején panaszkodott, mennyire megváltozott a nemesség ruházatára, társalkodási szokásaira, lelkületére is. „Mily dölyföt okozott a crimék elszaporodása. Hogy lett az alnép lenézettebb.”

Most már a nép körében is kezd minden megváltozni. A házak kapuk feliratai, jelmondatai lassanként eltűnnek. A régi szokások, őseredeti szólások, verselések (névnap, kaláka, lakodalom, temetkezés, táncz és különböző ünnepies alkalmak) elmaradoznak, vagy pedig úgy átalakulnak, hogy igazi nemzetiessé zamatjukat elvesztik.

A szájhagyományok iránt is teljesen érzéketlenek vagyunk. Pedig ezek a gránitlélekűek is jobban megőrzik a történelmi eseményeket. Ott van például Székelyudvarhelyen a „Szászoktábor”, Vargason a „Tatár-híd” stb. elnevezésű helyek, ahol száj-

hagyomány nélkül már rég elpusztult emberek fölé domborulnának a sírok . . .

Az általam felsorolt közmondások magyarázgatása által példát óhajtottam szolgáltatni azok részére, akik hivatásuknál fogva (papok, tacitók, jegyzők stb.) a nép közvetlen közelében élnek. Járjanak el hasonlóan, mint én. Jegyezzenek fel mindent, még a legcsekélyebbek látszó dolgokat is, ha a székelynép ethnografiájára vonatkozik.

Valamikor (talán a hatvanos években) Gálffy S. udvarhelyszéki királybíró gyűjtögette a székely népballadákat, melyek a skót népballadákkal vetekednek. — Ugron Gábor beszélt nekem, hogy Bartha Miklós menyői szép székely sózót vitt be az irodalomba. A *világszép* (Udvarhelyen sokszor halottam az ellenkezőjét: *világszűf*, vagy *világ csufja*) szó is a székelymesékből került oda.

A székely nép tréfás jellemű s meglepően kedves leleményességű nép. Az ő lelkének, életének bámulatraméltó kincsei vannak. A kultúra iránt való fogékonysága mesés . . . Mindezeket csak akkor látjuk meg, ha foglalkozunk az ő életével.

Még megfőjtésre várnak: 1. Ugy kuczorog, mint Homoród végén a menykő. Ezt más formában is hallottam: Ugy kuczorog, mint palló végén a guta. 2. Nem lesz abból gálliczkő. 3. Feszül, mint Szuki a szemétdombon. 4. Szeli, mint Salai a szappant. 5. Olyan mint a Samu nadrágja. 6. Ugy beszél, mint a babvető boszorkány. 7. Kinek pénze van parancsol. 8. Fújja a kigyófüvet. 9. Feszül, mint Mózes a moslékban. 10. Elmegy Pirbe, a vásárra. 11. Kőhöz legyen mérve. 12. Eredj te szomorú Álozi!

Szeretettel kérek mindenkit, hogy aki az itt felsorolt közmondások tekintetében némi utmutatást adhat, velem közölni sziveskedjék.

(Folytatás következik.)

és nemzet közti egyetértés helyreállítása azt jelenti, hogy lemondjunk minden vágyunkról, törekvésünkről, a mi az osztrák császárság céljainak akadályja lehet.

Hogy a nemzeti politika iránya fölülkerekedett, illuziónk volt, hogy a magyar nemzet egysége és ereje a legszilárdabb alapja a Habsburgok hatalmának. El kell ez illuziótól bucsuznunk. Nekik más illuziók vannak. Nekik Magyarországon egy töredékekből álló *marakodó parlament* kell, olyan, a milyen az osztrák. Ideáljuk, hogy a néptörzsek veszekedjenek egymással, a császári sas pedig lebegjen valamennyi fölött. Ma megvásárolják az egyik törzset, holnap a másikat és uralkodnak ilyen eszközök és az Isten kegyelméből.

De voltak más illuzióink is, a melyektől el kell bucsuznunk. Hittünk a nemzet vezéreinek önzetlenségében, szilárdságában, hivatottságukban. Hittük, hogy zsarnok törekvések által egy táborba korbácsolva megértik egymást s bölcsességük kitalálja az ösvényt, a melyen a nemzetet egyesült erővel előbbre vihetik. Csalódás volt. Külön bálványokat imádtak. Gyászos fejezete az a mi nemzeti küzdelmünknek, hogy irtóztató harcra mentünk katonai reformokért nemzeti szellemben, azután új jelszavakkal lehetetlenné tettük a régieket s végül elbuktunk az új jelszavakkal. Itéletben, céljaink kitűzésében eszközeink megválogatásában, önértetben, jellemzilárdságban alárendelt lényeknek bizonyultunk, kiknek csatát kellett veszíteni a koncentrált bécsi támadás ellenében.

És most, mikor ennyi illuziótól kell bucsuznunk, meg kell ismernünk, hogy ott vagyunk megint, a hol annak idején elkezdtük. Mert csak egy dologban nem csalódtunk: soha se hittük, hogy ne akadjon magyar politikus, a ki kész Bécs szolgálatát teljesíteni hazájában. Tudtuk, mert hiszen háromszáz év óta él ez az iskola és ennek az iskolának hívei azt hiszik, így szolgálhatják legjobban Magyarország ügyét. Mert ők lemondtak a történelmi Magyarországról, ők nem a nemzet erejéből, becsúgyából, hivatásából akarna megélni, ők udvari befolyásból tartják fenn kegyelemkenyéren a magyar alkotmányos szabadságot. Nekik elég, ha megvan a valóságban az alkotmányos szabadság látszata. Ezt a látszatot Bécs hajlandó eltűnirni. Ellenben minden törekvést, minden lépést, a mely arra irányul, hogy a papiroson, a törvényben megirt jog részben vagy egészben az életben is valósággá legyen: ezt a lépést tüzzel, vassal, hatalommal, csellel, minden eszközzel, a mi kínálkozik, lehetetlenné iparkodnak tenni.

De a nemzeti becsúgy a nemzetekben az, a mi az egyénben az életosztón. Uralkodóházak és népek hallatlan dicsőségre és nagyságra tehetnek szert, ha a nemzetnek ez életosztóné alápitják hatalmukat, de holt anyaggá teszik az elevent, ha ezt a lelket kiirtják a nemzetekből.

Khuen-Héderváry gróf azt hiszi, hogy első vállalkozása azért nem sikerült, mert akkor a nemzet nem volt még eléggé kiábrándulva. Bizonyossá tehetjük őt ma abban, hogy a nemzet most valósággal nagyon ki van ábrándulva. De az is bizonyos, mentül jobban ki van ábrándulva, annál nehezebb lesz Héderváry gróf vállalkozása. Mert ne gondolja, hogy vágyából hivatásából, nemzeti öntudatából és életosztónéből van a nemzet kiábrándulva. Csak abból, hogy hűséggel, szerénységgel, követeléseinek lefokozásával, áldozat készséggel nem lehet a nemzet szent ügyét előbbre vinni. Abból hogy jóakaratra, szeretetre, nemzeti ügyének ápolására seholy senkire nem számíthat. Kiábrándulásában tudja már, hogy ezt kizárólag magának kell elvégeznie, elvégezni nem megalázkodással, hanem fölemel-

kedéssel; erőgyűtéssel, anyagi és erkölcsi hatalma gyarapításával, és rideg önzéssel és mindama tényezők és körülmények fölhasználásával, a melyek neki ilyen elhagyott állapotában bárhol kínálkoznak. Elvesztettük illuzióink tömegét, de megmaradt az igazságunk. Előre, illuziók nélkül, de abban a tudatban, hogy az igazság a mienk és az igazság győzni fog.

KRÖNIKÁS JEGYZETEK.

Székelyudvarhely, jan. 29.

Isten haragja.

Van nekünk egy régesrégi törvényünk, az 1546. évi II. törvénycikk, amelyiknek a tartalmát szóról szóra így mondja el a címe: „Hogy Magyarország fel nem szabadul, annak az oka: Isten haragja.” Az Urnak 1546-ik esztendeje óta immáron a negyedik évszázadot is mibamar leörlöjük, s szegény Magyarország még mindig nem érezheti, hogy maga ura az akaratának; hogy felszabadult volna nyugós, rab-bilincses, szellemet és nyers erőt szipolyozó idegen akaratok és hatalmi sférák nyomásából. Megpróbálták csufszerevel, durván rajtuk tartani a köztínket. Hogy felriadtunk emiatt, fátyolt borítottak a bilincsekre, de a bilincseket azért viseljük, a rájuk borított fátyollal együtt. Vajjon az Isten haragja e, hogy még most is fel nem szabadult Magyarország?..

Ezen a helyen is sokszor omlítottuk, hogy olyan időkét élünk, mikor nagy világáramlatok sodra internacionális hatásokat folytonosságát hozza reánk. Ki kell tehát képeznünk e hatások elmosó, vagy alluvialó erejével szemben a mi külön gazdasági egyéniségünket, mert különben folytonos gazdasági alárendeltségben leszünk a világgal szemben. Ez az alárendeltség pedig talán közömbös lehet a köztünk levő gazdagoknak, nagytőkésnek, mert hisz ők lesznek a közvetlen bizományosai az idegen gazdasági felsőbbségnek alárendeltségünk esetén is. Tejfölt tehát innen is, onnan is az eddigi megszokott és kényelmes módon szedhetnek. Ámde a nemzet egész gazdaságára, a nemzet egyszerű viszonyu tagjaira az idegen gazdasági felsőbbség új komplikációkat, új bizonytalanságokat hoz, s ezzel a szegénység új forrásait állandósítja.

Értik már ezt a dolgot Bécsben. Erőltetnek tehát világáramlatokat, de egyuttal el akarják nyomni Magyarországot önálló gazdasági egyéniségre való törekvését. Az erőltetés egy világáramlat javára: nevetséges dolog, mert hiszen a világáramlat erőltetés nélkül is szükségképpen be kell, hogy következék. De ezzel szemben a nemzet fejlődését visszatartani: az már bűn egy nemzet ellen, amely erői szabad kifejlődésévé utóvégre is egy új vonást és korszakot tudna adni a világ tökéletesedésének. És aki az ilyen ellen való erőszakolásnak igazat ad és elősegíti, az nemzete s a világ elleni bűnbán lesz bűnpártoló.

A főrendiház mult heti ülésén klasszikus formában megnyilatkozott ez a bűnpártolás a Tisza István beszéde után. Ez a beszéd ideges tiltakozás volt az általános választói jog eszméjének mindenüvé beható, fel nem tartható világáramlata ellen. És egyben egy irtóztatosan elfogult tiltakozás volt a nemzetnek gazdasági egyéniségre törekvő akaratára ellen is. Hol van e két tiltakozásban az okos összefüggés? Akarni azt, hogy egy világáramlat hozzánk ne hathasson, s nem akarni azt, hogy egy világáramlattal szemben egyéniségünket biztosíthassuk? Igazán óriási éssz kell és fényes szóbeli talentum hozzá, hogy a nemzetet féltő látszatu és a nemzetet gyengeségben tartani kívánó akarat egymásba kapcsolva tudjon megnyilatkozni. Tisza István beszéde ezt a kolosszális lehetetlenséget — ime — végbevitte.

Gondoljuk el, hogy erre a lehetetlenségre, erre a bűnpártoló káprázatosságra mennyi éssz, mennyi lélekbéli erély pazarlódtott el, s elszomorodhatunk ezen a pazarlásban. Ez mind a miénk lehetne, de így elpazarolva a bécsi hatalom malmára hajtja a vizet. A világáramlattal felénk sodródó eszmét vissza nem tarthatja, de ideben miközöttünk táborot csinál, hogy ne küzdjünk nemzeti egyéniségünknek a világáramlattal szemben való biztosításáért. Bizony ez a tábor, ez a nemzeti gyűnejségért viaskodó tábor: az Isten haragjának a jele miközöttünk.

Mert van azon régesrégi törvényünkön kívül, mely az Isten haragjáról szól, van még egy régi

kurucznotánk is. Az elmondja, hogy a jó Isten szörnyen haragos kedvében volt, káromkodott is:

„Szedte, vedte, teremtetete!
S a labanczot teremtetete...”

Hát igaza van annak a régi törvénynek. Hogy Magyarország fel nem szabadult, annak oka: az Isten haragja. Hiszen nagyra hivatott embereinket is — szedte, vedte, teremtetete! — mind labancznak teremtetete...

Szükséges botrány.

A Szentirás mondja: „Szükséges, hogy botrányok legyenek”. Beteljesedik ez a mondás mindenképpen. Szürke helyek egyhangúságát, fényes helyek kényelmét mindenütt megtartikják a botrányok. A tudomány komoly mezején is végigszökdéssel a botrány sáskája, s hangos czirpeléssel őrl le abból a mezőből sok virágot, komoly növésű, tartalmas fűvet és sok jó várakozást. Éppen ilyen sáskajárásból volt részünk a mult héten is.

Megesett az a különös és soha meg nem történt eset, hogy a pesti egyetemen felfüggesztettek egy mindenképpen előkészített doktorrá-avatást. A doktorjelölt ur leszigorlatozott, az értekezését is elfogadták, ő maga már ünnepi lakomán be is söpörte a doktoratusát ünneplő tóztokat, s elkészítette a „Dr.” jelzésű névjegyeit is. Minden rendben volt, hogy beállhasson a tudorok diszes, bír imminenes sokaságába. Ámde eljárt a szája, hogy szigorlataiból az egyik tanár ur már hetekkel előbb megadta a kérdéseket. És ez lőn a veszte. Az előre feladott kérdések dolgát csálásként kiáltotta ki az egyik újság, s nem lett e hír miatt doktorrá-avatás, de botrány verte föl a tudományok csöndes csarnokát.

Igaz-e a csalás vádja, vagy nem igaz, — elfőlt megindult a fővárosi sajtó lármája. És egyik tábor torkaszakadtából kezdte kiabálni azt is, hogy a vádaskodás csak klérikalís heccz, miután klérikalís ujság volt a megindítója. Hát ebbe a véleménybe bizony nem igen nyughatunk bele. Akár heccz, akár nem heccz, az a kérdés, hogy igaz-e a vádaskodás? Előre való ítéletekkel ennek a meglátását és tisztázását kár elhurrogni. Mert szükséges ugyan, hogy botrányok legyenek, de az is szükséges, hogy tisztán lássunk, vajjon a tudóssá avatásnak nincsenek e olyan rejtelmek, amik a sok talmitudós termelését megmagyarazzák.

Ez a kérdés. Hiszen a mindennapi élet bizonyítja, hogy a doktorrá-avatáshoz mennyi tág lelkiismerettel, mennyi illetlen fortélyllyal, s mennyi érdemtelenséggel jut hozzá igen sok ember. Pedig a doktor cím a tudósság kifejezése akar lenni volta-képpen. És mégis megcsik, hogy számtalan szigorlatozáson, számtalan bukásan keresztül jut valaki a tudós címéhez. Vagy ott van, az újságok apróhirdetési tanuskodnak róla, hogy e tudósságra való elkészítéssel, forskérdések és egyéb fogások betanításával üzletileg foglalkoznak. Köszönjük alá an az ilyen üzletileg kikészített tudóssokat, de kérdjük, hogy mi lehet bennük az az alaposág, ami a tudós jelzőre jogczimet adjon? Hogyan fejleszthetik az eféle kikészített tudóssok a magyar tudományt? És még nem is szólunk róla részletesebben, hogy az így kikészített tudóssok egytől-egyig pénzben veszik meg a doktori értekezésüket...

Szükséges volt bizony, hogy a doktorrá-avatások ilyen elfajulásába belezendüljön a botrány hangja. Szükség van e rejtelmek körül a levegő tisztítására. Mert már ott vagyunk, hogy az ember ha kutya-hoz hajit is, talmidokort talál. És ma holnap következik, hogy aki igazi doktor akar lenni, az — nem lesz doktor.

A ref. kollegium építkezése.

Székelyudvarhely, jan. 29.

Közismert dolog, hogy a kollegium igazgatótanácsa rég tudatában van annak, hogy ezen szép multu, jelenü és jövőjü intézet elhelyezése nem felel meg azoknak a követelményeknek, amelyeket ahhoz a pedagógia fűz.

A tantermei szűkek, elégtelenek az internátusa nem képes befogadni a jelentkezőket, a konviktusa szintén szűk — hogy erősebb jelzőkkel ne írjuk körül a tényleg immár tarthatatlan állapotokat.

Több mint egy évtizede annak, hogy a szükséges építkezések előkészítésével az intézet előjárósága foglalkozik.

A legnagyobb akadály a helyes megoldás keresésében a pénz hiánya volt, mert a kollegium nem

tetemes vagyona építkezésbe befektethető nem volt, mert e tőkék kamatai az intézet fenntartásánál nélkülözhetetlenek.

Valamelyes államsegély kieszközölhetése végett készítettett az előjáróság néhány év előtt egy tervezetet. És itt követtetett el a legnagyobb hiba, mert a tervező kezét megkötötték azzal, hogy az emelendő épület helyét kijelölték s a tervezőnek — úgy látszik — nem volt bátorsága megmondani, hogy ott, úgy a hogy kijelöltetett, egészséges, a követelményeknek megfelelő tervet készíteni nem lehet, az épületet úgy, amint az kijelöltetett, elhelyezni nem szabad.

A tervezett épületbe, mely 4 sorozatu, tehát 3 emeletesnek tervezetett, a mostani igazgatói lakás némi belső átalakulásával elhelyezendő volna a konviktus az összes hozzátartozó gazdasági helyiségekkel, mint konyha, kamrák, cseléd és gazdaszóny lakás, étkező terem, mosó konyha stb. 8 tanterem, természetrajzi és természettani szertárak és előadási termek, rajzterem és tanári szobák.

Ezek számára kijelöltetett építési helyül a város tulajdonát képező kiseddővő telek és a jelenlegi kollegium közt fekvő terület.

A szükséges épület másként nem volt elhelyezhető, csak úgy, hogy a városi telek felől egy 250—40 m. szélesség közt változó síkator, a három emelet magas új, a két emeletes régi kollegium épület közt egy 1450 m. széles udvar terület marad.

Hogy a város, mint szomszéd területtulajdonos beleegyezhet-e abba, hogy telkéhez egy 250 m. széles síkatoron juthasson; a város mint hatóság megengedheti-e, hogy egy utczává soha ki nem szélesíthető, oly keskeny zsák-utca képeztessék, hogy ezzel határosan helyeztessék el a tonna-rendszerűnek tervezett, az egész intézetnek szolgáló árnyékszék: erre a képviselő testület és a város építkezési szabályrendelete adja meg a feleletet. Valamint arra is, megengedhető-e, hogy egy legalább 120—150 éves, egy ízben már egy emelettel magasított, gömbölyű tormaésköbfi épített épületre még egy emelet építtessék?

Én azt hiszem, hogy erre csak nemmel lehet felelni s nemmel kellett volna a tervezet elkészítésével megbízottak is felelni akkor, midőn ilyen megbízatást nyert.

A laikusokból álló intézeti előjáróságtól nem lehet követelni, hogy kizárólag műszaki kérdést helyesen tudjon eldönteni, de az a szakértő kötelessége, hogy figyelmeztesse megbízóját.

Ha tehát a mostani tervezet kerülne kivitelre, még az esetben is, ha ahhoz a város mint szomszéd és mint helyhatóság hozzá is járulna, az építés másként nem fogható el, minthogy a kollegiumhoz csatolt, már egyszer megfejelt tanári lakás alapjáig lebontassék és az alapokból újra építtessék, tehát egy meglévő 50000 korona értékű vagyont megsemmisíttessék.

Ha azonban ezen épület lebontatik a város kétségtelenül élni fog, kell is hogy éljen jogával és nem fogja megengedni, hogy a sokszor emlegetett épület rész mostani utcavonala továbbra is fennmaradjon, hanem az új épület utca vonalát a kiseddővő és kollegium utca vonalát fogja kijelölni.

Ebben az esetben pedig a meglévő tervek teljesen értéktelenek és hasznavehetetlenek, új tervek kell készíttetni és ez alkalommal kiküszöbölendők mindazon hibák, amelyek a meglévő tervet terhelik.

Ezeket nem kívánom részletezni, csak felemlitem, hogy szerencsétlen megoldásnak tartom a konviktus gazdasági helyiségeit az oktatásnak szánt épület földszintjére helyezni és így a gazdasági munkák zajával, szagával az oktatásnak szánt helyiségeket megöltetni.

Tehát eljutottunk odáig, hogy teljesen új tervek készítése mellőzhetlenül szükséges.

Ha pedig ez kell, nem volna okszerű azokat arra a területre készíttetni, amelyen csak roszat alkothatunk.

A kollegium kibővítésére szükséges helyiségeknek miként és hol leendő elhelyezésére tudomásom szerint 3 számbavehető kombináció merült fel.

Az egyik, hogy az új épületet a Küküllőn túl megnyitandó új városrészben helyeztessék el.

Ezt csak az esetben vélném megvalósítandónak, ha teljes biztosíték volna szereshető arra, hogy rövid időn belül az egész intézet ott helyezkedik el, mert kétségtelen, hogy az újból képezendő területen a kollegium úgy helyezkedhetné el, amint azt a modern pedagógia igényei megkívánják, internátusát, konviktusát teljesen a modern igényeknek megfelelően rendezhetné be, de hol venné az ehhez szükséges

százeczeket? Az anyagi erő hiánya tehát legalább is belátható időn belül lehetetlenné tenné azt, hogy a kollegium a maga egészében egységes, egyesített elhelyezést nyerjen, annak széttagoltsága pedig — hosszú időre nem csak nem kívánatos, de oktatási szempontból — már a tornaterem miatt is kérésztül sem vihető.

A második megoldás az volna, ha az u. n. Alpár féle tervezet szerint a meglévő épületnek a róm. kath. gimnázium felé eső sarkából kiindulva és azzal szoros összeköttetésbe hozva oly új épület szárny emeltetnék, melyben az oktatáshoz szükséges összes helyiségek nyernének elhelyezést, mely esetben az emelendő új épület világítás és szellőztetés szempontjából ugyan teljesen kielégítő módon volna a elhelyezhető, de a konviktus kérdése maradna megoldatlan, amely azonban akár a régi épület némi átalakításával, akár mostani igazgatói lakás épületének amazzal kapcsolatos némi kibővítésével, az igényeknek és szükségletnek megfelelően igen jól megoldható volna.

A kollegiumnak ezen kizárólag gazdasági része az intézet oktatásnak szánt részéből teljesen külön választva nyerne elhelyezést s e mellett mégis szerves összeköttetésben maradna a bennlakással is.

A rendelkezésre álló s immár folyósított államsegély a felmerülő költségeket teljesen fedezné.

Ezen megoldásnak nagy hátránya, hogy egy 300.000 koronás középület a kollegium udvarába eldugva állíttatnék be s a város szépítését, a kollegium külső tekintélyének emelését teljesen tekinteten kívül hagyja, ami pedig — nézetem szerint — nem helyes.

Oly ritkán jut Székelyudvarhely város abba a helyzetbe, hogy külső képét egy-egy középület emelje, hogy azokat eldugói nem volna szabad.

És ezzel eljutottam az emelendő iskola épület elhelyezésének harmadik megoldási módjához és mind járt előre bocsátom, hogy nézetem szerint egyedül helyes módjához.

A kollegium törzsvagyonát képező egyik telek, melyen a „Bárány“ vendéglő áll egyik végével kapcsolkodik az intézet nagy telektömbjéhez, másik vége a Kossuth Lajos-utcára rug. E mellett van Székelyudvarhely r. t. város tulajdonát képező u. n. Szabó-féle telek, másik oldalán a Benedek féle vendéglő.

Ennek a két szomszéd teleknek a megszerzésével a Kossuth Lajos-utcában 42—43 méter széles utcái homlokzat volna szereshető, melyen T alakban mindazok a helyiségek létesíthetők volnának, amelyekre az intézetnek szüksége van és amelyek egy részéről sem az Alpár-féle terv-vázlat, sem az építésnél felhasználni szándékolt kész tervezet nem gondoskodott.

Mivel ennek a gondolatnak egy nagy bökkenője van, az anyagi kérdés, ezt óhajtom elsősorban tisztázni.

A Szabó-féle telek csere útján kétségtelenül minden pénzbeli áldozat nélkül megszerezhető, mivel a város természetben, hasonló értékű telekkel kártalanítható a kiseddővő telke mellett.

A Benedek-féle telek, amelyet annak idején 20—22 ezer koronáért megszerezhetett volna a kollegium, most, az igaz jóval drágábban, szintén megszerezhető. Ugy tudom 50000 koronát kér érte a mostani tulajdonos. A „Bárány“ vendéglő 1000 kor. bérjöveldelme, adót stb. leszámítva 15000 korona tőkének felel meg. Ha tehát a telek beszerzéssel járó költségeket 70000 koronával veszem fel, inkább magasabban, mint alacsonyabban számítottam.

Ez az a tőke, amelyet a kollegium a mostani kamatozó elhelyezéséből az építkezésbe be kell fektessen és mivel, mint azt már fentebb is jeleztem, az intézetnek szüksége van tőkének jöveldelmeire, ezen 70000 korona kamatait kell pótolni, hogy az intézet költségvetési egyensúlyja ne szenvedjen.

A 42—43 m. széles utcái soron tehát 7—8 olyan bolti helyiség építendő, amelynek jöveldelme pótolja a kamatokat, mondjuk 4200 koronát. Ha figyelembe vesszük a kollegium épületében elhelyezett bolt helyiségek mostani jöveldelmét, kétségen felül áll, hogy az elhelyezhető üzlet helyiségek enél nagyobb jöveldelmet fognak hozni, mert az új üzletheiségek 44—50 m² földszinti és ugyan akkora pince helyiségből állnának, melyek mindenike külön-külön lépcsővel volnának összekötve, egy-egy teljesen elköltött helyiséget képezvén.

Magát az épületet röviden leírva, a következőkép vélem létesítendőnek.

Az egész T alakú épület alapinczéve földszintből és két emeletből állna.

Az utcái rész földszintjén 7 üzletheiség, egy gyalog és egy kocsis bejáró volna elhelyezendő. Egy-egy bolt részlet 450—500 m. szélességgel.

Az emeleten az igazgató lakása, irodája, tanári tanácskozó és a könyvtár, ezek felett 4 tanterem és egy tanári szoba nyerne elhelyezést.

Az udvaron építendő szárnyépületben földszint 2 tanterem, természetrajzi szertár, tanári dolgozó és természetrajzi előadó terem, az I. emeleten szintén 2 tanterem és a természettani szertár, dolgozó és előadó terem, a II. emeleten 2 tanterem, görögpótló tanterem, rajzterem, mintagyűjtemény és tanári szoba nyerne elhelyezést.

Az összes beépített terület 1050 m² az építési költség 300—315 ezer korona volna.

Ez esetben nem csak az internátus és konviktus nyerne a régi épületben kényelmes elhelyezést, de az internátus felügyelő tanárnak kiadható volna az igazgató lakás, ami nem csak azért volna célszerű mert ez által az ifjuság kellő felügyeletben részesülne, hanem a tanári lakbér oly tőkét tenne szabaddá, amely az internátus, illetve konviktus átalakítási költségeit fedezné.

Ezen elrendezés mellett a kollegium udvarterülete nem csak nem kibebbednék, de az új épület udvari szárnyának alapinczésével nyert fatartó helyek az udvarban elhelyezett ronda és tűzveszélyes fatartók elbontását tenné lehetővé és ezzel területet nyerne és az ifjuság játszóttere növekednék.

Azt hiszem eléggé megokoltam azon véleményemet, hogy a református kollegium kibővítésére szánt épület a Kossuth Lajos-utcában helyeztessék el, mert ez által a város főutcája egy modern épülettel dísz nyerne, az intézet egészséges világos épülettel bővülne anélkül, hogy belső udvarterületeit megcsontatná s anélkül, hogy fedezetlen terheket venne magára.

Az az ellenvetés, hogy ez által az építkezés elodáztatnék, számba nem jöhet, mivel új tervek készítése így sem mellőzhető és ezzel az építkezés befejezése egy évvel úgy is kitolódik, az új terv készítésének úgy sem mellőzhető költségei pedig bőséges fedezetet nyerne az interkallaris kamatokban.

Vajha sikerült volna e soroknak mindazokat, akiket illet, meggyőzni arról, hogy a rosszul gombolt mellényt csak úgy lehet jól gombolni, ha újra és helyesen kezdjük a bogombólast.

Szobotka Rezső.

HIREK.

Székelyudvarhely, jan. 30.

A törvényszék elhelyezése.

A törvényszék építkezési ügye valamelyest újra előrehaladt. A polgármester azon ajánlatára, miszerint a sétatér melletti területen, a képviselőtestület utólagos jóváhagyása mellett, a szükséges területet 30 ezer koronáért a város átengedi a törvényszéki palota céljaira, — a minisztortól a válasz a napokban leérkezett. A miniszter az építkezés céljaira 2335 □ öl területet kér, melynek egységárában 8 koronát ajánl fel, ami 18680 koronát tesz ki.

A kérdést, mint értesülünk, *Goldhárd* polgármester egy, közelebről összehívandó közgyűlés elé terjeszti, amidőn a miniszteri leiratra a választ a képviselőtestületnek meg kell adnia.

Amint az közelebről kifejtettük, a sétatér melletti terület az a hely, mely a város természetes fejlődésének terül szolgál, természetesen anélkül, hogy abba mesterségesen befolyánk. Ezen a területen van már biztosítva az elemi és polgári leányiskola felépítése, s ezen terület helyes utczanyitással, helyesen felpárczellázva van hivatva a város anyagi bajain hathatósan segíteni. Hogy azonban bár az első lépést megtöhszük ez irányban, szükséges, hogy a terület egy állandó jellegű hiddal a piacchoz kapcsolassék; enélkül még az elemi iskola építéséhez sem lehet kezdeni. Hogy ez azonban megtörténhesék, a törvényszéki palota részére szükséges telek méltányos árának megállapítása a képviselőtestület feladatát képezi, mivel az abból befolyó összeg kell az építendő hid nagyobb részben való fedezésére szolgáljon.

Az igazságügyi kormány most leérkezett válaszában felajánlott összeg nem az az ár, mely a kért telek után a várost megilleti. A kérdéses területnek 30 ezer koronában, a polgármester által, való megállapítása, kétségtelenül méltányos, jól megfontolt eljárás volt. Székelyudvarhely város a kulturális, gazdasági és közigazgatási szükségletek kielégítésére

Kitünő minőségű és legmagasabb szilárdságú PORTLANDCEMENTET ajánl olesó áron a

PORTLAND CEMENTGYÁR BRASSÓ

Itt helyben kapható RÖSLER és GÁBOR czégnél.

Intelligens irnokot

keresek.

Dr. Pál Ernő, ügyvéd.

Fiedler János

székelykereszturi lenkikészítő gyára közhirre teszi, hogy **átvesz** bármily mennyiségű kinyótt vagy lekaszált **LEN-t** a legmagasabb árban. Továbbá lenvetés céljaira valódi „**Drosz pernnai lenmago!**“ tonnánként, amely circa 85 Ko. tartalmaz 20 korona készpénzfizetési árban a budapesti állomástól szállíthat. Minthogy ezen vetőmagból a rendelkezésre álló mennyiség már nem nagy, érdekeltek kértnek megrendeléseiknek mielőbbi megtételére.

A gyárvezetőség.

Szám. 12158—909. Ilkvi.

Árverési hirdetmény kivonat.

A székelyudvarhelyi kir. törvényszék, mint telekkönyvi hatóság közhirre teszi, hogy a székelyudvarhelyi kir. törvényszék területén levő és a székelybethefalvi 166. sz. telekkönyvben A + 407. 408. hrsz. ingatlanból adós 1/4-ed rész jutaléka 800 kor. az 571. hrsz. ingatlanból 1/4-ed rész jutaléka 55 kor. a 2004. hrsz. ingatlanból 1/4-ed jutaléka pedig 7:50 kor. kikiáltási árban, Boros Károlyné Tamás Eliza haszonélvezetjoga fenntartásával, az Udvarhelymegyei takarékpénztár ezennel csatlakozottan kimondott hitelező 821 korona s járulékaiból álló követelés kielégítése végett is ezennel megállapított kikiáltási árban az árverést elrendelte és hogy a fentebb megjelölt ingatlanok az 1910. évi február hó 11-ik napján d. e. 9 órákor Székelybethefalva község bázánál megtartandó nyilvános árverésen el fognak adatni.

Az árverezni szándékozók tartoznak az ingatlanok kikiáltási árának 10 %-át készpénzben vagy ovadékképes értékpapirban a kiküldött kezéhez letenni.

A kir. törvényszék, mint telekkönyvi hatóságtól. Székelyudvarhelyt, 1909. november 28-án.

Gyarmathy, kir. törvszéki egyes bíró.

Árpád-u. 18. sz. alatti háztelek

eladó

mely áll 4 szoba, konyha, kamara, 3 pincéből, s külön udvaron kerttel, fűlegoriával. Ertekezhetni: Dr. Nagy Samu ügyvéti és Barabás András árvászéki elnök iraknál.

A tejfogyasztó

közönség becses tudomására hozom,

hogy **Ernszt György** megbízottamnál napoként nagyobb mennyiségű friss fejésű bakteriummentes **tej** áll rendelkezésére. **Bivaltej literenkint havonta 28 fill.** (napi ára 30 fill.) **Tehéntej 22 fillér** (napi ára 24 fillér.)

Dr. Gyarmathy Dezső.

NOXIN
A LEGJOBB CIPŐ-KRÉM
Minden jobb üzletben kapható.
HOCHSINGER TESTVÉREK Budapest.

Védjegy: „Horgony“
A Liniment. Gapsici comp., a Horgony-Pain-Expeller
egy régióknak bizonyult házi szer, mely már sok év óta legjobb bedörzsölésnek bizonyult küszvényénél, oszónál és meghüleséknél
Figyelmeztetés. Silány hamisítványok miatt bevásárláskor óvatossá legyünk és csak olyan eredeti üveget fogadjunk el, mely a „Horgony“ védjegygyel és a Richter cégjegyzéssel ellátott dobozban van csomagolva. Ára üvegekben K—80, K 1 40 és K 2.— és úgyszólván minden gyógyszer-tárban kapható. — Főraktár: Török József gyógyszerésznél. Budapest.
Dr. Richter gyógyszerháza az „Arany oroszlánhoz“
Prágában, Elisabethstrasse 5. neu.

Sz. 7450—909. lig.

Hirdetmény.

Közhirre teszem, hogy Székelyudvarhely város területén levő összes ürszékek tisztítása 1910 évtől 6 évre bérbeadatik.

Felhívom mindazokat, akik az ürszékek tisztítását elvállalni óhajtják, azok ajánlataikat Székelyudvarhely város tanácsánál 1910. február hó 10-ig százszázkorona bánatpénzzel együtt adják be.

A bérbeadásra vonatkozó feltételek a városi tanácsban megtekinthetők.

Székelyudvarhely város tanácsa, 1910. jan. 25.

Gotthárd, polgármester.

MEGJELENT

Udvarhelymegye Földrajza

Vezérkönyv elemi iskolai tanítók számára.

Az új miniszteri tantervhez alkalmazkodva, saját rajzaival ellátta és írta

SZÁSZ FERENCZ igazgató-tanító.

— Ára 3 korona. —

3 kor. 20 fillér előzetes beküldése mellett megrendelhető: BECSEK D. FIA könyvnyomdában.

Gazdák!
Ha elsőrendű gépet akarnak venni, kérjenek árjegyzéket az Európaszerte hírneves magánjáró és vontatható benzinkomobilo-
lok, magánjáró és vontatható gőzlokomobilokról.
Teljes cséplőkészletek.
Benzinmotoros, kőtaró, faaprító gépek
vontásra és magánjáró szerkezettel.
Stabil benzinmotorok. Szívógáztelepek
Kellner és Schanzer
Budapest, V., Aulich-utca 2. sz.
Sürgőnycim: „Világosság“ Budapest.

TÖRLEY PEZSGŐ

CZELL FRIGYES és FIAI

bortermelők és bornagykereskedők
Medgyes.
Legjobb beszerzési forrás természetadta valódi erdélyi hegyi borokban.
— Hordókbán és palaczkokban. —
Kitünő saját termésű vörös borok.

Magyar ember csak magyar ásványvizet igyék!

Magyar ásványviz

forgalmi és kiviteli részvénytársaság
Budapest, V., Báthory-utca 5. szám.
Kizárólag természetes magyar ásványvizet hozunk forgalomba.

Borszéki Boldizsár, idült gyomorhaj ellen	Borhagyl, hughajtó	Horgász, étvágygerjesztő
Borszéki Fokut, köszvény ellen	Boholti, üdítő viz	Kásoni (Salutaria) jód és litheum tartalma
Borszéki Kossuth, vérzsorogás ellen	Előpatoki, sárgaság ellen	Répati, égvényes ásványviz
Bodoki Matild, alkália savanyúviz	Felsőláki Mária, légszűrő ellen	Székely-Selters, idült gyomorhajok ellen
Baross, vesebaj ellen	Hargitalló, üdítő ital	Sztojka, cukorbetegség ellen
- Kérdezz meg az orvosát és megtudja, hogy a természetes ásványviz gyógyhatása és kellemes íze össze nem hasonlítható a mesterséges ásványvizekkel
Magyar ásványvizekkel a külföld majdnem összes vizei pótolhatók.

Kapható mindenütt!